

SZIKORA PATRICIA

Chronicon breve – Magyar történelmi vonatkozású bejegyzések a rövidkrónikákban

A *chronicon breve* terminussal jelölt rövidkrónikák a bizánci történetírás sajátos műfaját képezik. A szakirodalomban eddig nem kaptak kiemelt figyelmet, bár a források számunkra is értékesek: a 116 eddig beazonosított és ismert krónika közül majdnem 40 tartalmaz adatokat a középkori Magyarország történelmére, elsősorban a török–magyar harcokra vonatkozóan. A töredékeket mégsem történészként, hanem filológus megközelítéssel célszerű vizsgálni. A bejegyzések érdemben ugyanis nem bővítik tudásunkat, mi több, számos esetben hibákat is tartalmaznak. A filológia segédtudományainak szemszögéből a kiskrónikák tanulmányozása ellenben eredményes lehet: a sorok között fölbukkanó, görög betűkkel átírt személy- és földrajzi nevek ugyanis eltérő formában szerepelnek. Mielőtt a kiemelt töredékeket elemezném, az alábbiakban röviden taglalom a kiskrónikák általános jellemzőit, majd ezek szemléltetésére bemutatom a 63-as számmal jelölt krónikát. Választásom nem véletlen: ez foglalja magában a legtöbb olyan bejegyzést, melyek XV–XVI. századi magyar történelmi eseményekről számolnak be. Végül összegezvén eddigi megfigyeléseimet, bizonyos sorok és nevek kiemelésével, valamint párhuzamok megjelölésével rámutatok a kutatás további lehetőségeire.

A *chronicon breve* olyan politikai, gazdasági és vallási följegyzésekből áll, amelyek a bizánci birodalom és utódállamainak történelmére vonatkoznak. Mindössze négy-öt sorosak, többnyire egyetlen mondatból állnak. Legtöbbjük görög nyelven íródott, de ismerünk latin és francia nyelvű kiskrónikát is.¹ Habár az idegen eredetű szavak görögös átírása komoly fejtörést okoz, a források nyelvezete igen egyszerű és lényegre törő. A szövegek nem részletezik a körülményeket, nem vitatják az összefüggéseket, mindössze dátumozva közölnek egy eseményt, eseménysorozatot. Ez a dátumozás a legjellegzetesebb és legfontosabb közös tulajdonságuk. Habár az évről évre való szerkesztés jól ismert az antik

¹ Az egyik latin nyelvű krónika szintén utal magyar történelmi eseményekre, többek között a várnai csatára 1444-ben, valamint II. Lajos halálára 1526-ban.

Magyar történelmi vonatkozású bejegyzések a rövidkrónikákban

irodalmakból, a bizánci birodalomban nem találkozunk ily módon fölépített művekkel Theophanést követően.² A rövidkrónikák legnagyobb része viszont a XV–XVI. századból maradt ránk. A *chronicon breve* valószínűleg ennek köszönheti hosszú életét a többi történelmi műfajjal szemben: tömör kijelentésekre szorítkozva napra, sőt akár órára pontosan keltezi az eseményeket. A töredékek ezért pontosíthatják eddigi ismereteinket, és számos alkalommal új adatokkal is szolgálnak, főképp a Konstantinápolytól távol eső görög területekre vonatkozóan. Mindebből arra következtethetünk, hogy a kiskrónikákat azzal a tudatos szándékkal jegyezték le, hogy a történelmi helyzetet átörökték és pontos tényanyagot közvetítsenek az utókor számára. A műfaj így a legékeesebb bizonyítéka annak, hogy még a török uralom idején is volt történetírói működés, az annalsztikus hagyomány továbbélt, és arra is föl hívja a figyelmünket, hogy a bizánci birodalom többi, akár érdekszférán kívül eső területe felé is történelmi érdeklődéssel fordultak.

A művek föltárása és azonosítása azonban számos nehézségbe ütközik. A krónikák legnagyobb részét a török uralom idejéből származó másolatokból ismerjük, az eredeti kódexek nagy része elveszett, vagy csupán *codex unicus* áll rendelkezésünkre. A szövegek tehát komoly paleográfiai és kodikológiai kihívások elé állítják a kutatókat.³ Még inkább nehezíti a bejegyzések vizsgálatát, hogy a töredékek számos népnyelvi és/vagy nyelvjárási elemet tartalmaznak, amelyek megsokszorozzák az olvasatok számát. Éppen emiatt azonban a kézirati hagyomány föltérképezése a szöveghagyomány változása miatt elengedhetetlen, hiszen a nyelvtörténelmi kutatás számára csak így vezethet pontos eredményekhez. A kiskrónikák zömében más kisterjedelmű szövegekkel együtt szerepelnek egy-egy kéziratban, vagy csupán vegyes tartalmú kódexekben kaptak helyet, ugyanis a művek önállóságát és irodalmi értékét egyaránt megkérdőjelezték. A 116 krónika közül mindössze 7 darab szerepel valamilyen értékeesebb, történelmi jellegű kódexben. A *Chronicon Paschale* vatikáni kéziratának egyes oldalaira jegyezték be ilyen rövidkrónikákat, melyeket a *Megas Chronographos*nak tulajdonítottak. A Húsvéti Krónika 241 *versója* és 242 *rectója* jól mutatja a hagyományozódás leggyakoribb módját: a főszöveg alatt és mellett üresen maradt helyeket, oldalakat töltötték ki a bejegyzésekkel, mintegy szél- és végjegyzetként. Az üres oldalakon a sorok között kihagyások figyelhetők meg, melyek két bejegyzés határát jelölik.

² Theophanés (kb. 760–817) *Chronographia* című művében 242-től 813-ig időrendben sorolja föl a történelmi eseményeket.

³ A források kritikai kiadását Peter Schreiner készítette el az 1970-es évek végén, ezt követően nem született nagyobb lélegzetvételű kutatási anyag.

A kiskronikákat különböző szempontok szerint, formai és tartalmi jegyek alapján egyaránt csoportosíthatjuk. Esetenként a töredékek kizárólag egy adott személy uralkodása alatt történt eseményekre korlátozódnak, mint a császárkronikák (chr. 14–22); másutt egy teljes, több évszázadra kiterjedő forráscsoportot írnak át, mint a számunkra is fontos török hódításokról szóló krónikák (chr. 53–80). A kézirati hagyományt tekintve is a legnagyobb kiskronikacsoport az oszmán-törökök előrenyomulásáról tudósít, azaz a Balkánon, a Földközi-tenger szigetein és a közép-keleti területeken folyó harcokról. Bár stilisztikai, tárgybeli és kronológiai különbségeket is mutatnak, ebben a csoportban olvashatjuk a legtöbb bejegyzést és értelemszerűen a legtöbb eseményt is. Jóllehet az alcsoportok között semmilyen kapcsolat nem fedezhető fel, egyesek mégis olyannyira hasonlóak, hogy joggal feltételezhetjük: egy, a török hódításról szóló alapkrónikára vezethetők vissza. Több olyan példát is olvashatunk, melyben személyes érintettségű, de történeti bejegyzéseket (pl. egy család története) egy kézirat üres oldalain foglalnak össze, alkalomadtán pedig szigorúan politikai események között szerepel egy-két magán jellegű megjegyzés.⁴ Egyes krónikák új tulajdonos vagy fölhasználó kezébe kerültek, akik bővítették, folytatták a bejegyzéseket.

A szövegekre anonimitás jellemző, mely az annalisztikus szerkesztésű, nem egységes műveknél egyébként is megfigyelhető. Ha mégis tartalmaznak valamilyen személynevet, akkor sem a szerzőét, hanem az eredeti szövegeknek csupán az összegyűjtőjét, szerkesztőjét, másolóját nevezik meg. A krónikák közül mindössze 10 jelöl meg pontos nevet, további 14 esetében pedig a bejegyzések tartalma, vagy a kodikológiai és paleográfiai jellegzetességek alapján következtethetünk a személyre. Szerepel közöttük asztrológus, filozófus, diplomata és egyházi is, utóbbiak főképp a Konstantinápoly eleste után fennmaradt kéziratok jegyzői.⁵ Az sem egyértelmű, hogy a szerzők esetleg saját kútforrásból vagy valamilyen hivatalos irat segítségével dolgoztak. A régió- és városi krónikákra (chr. 23–52) nagy valószínűséggel ez utóbbi megállapítás igaz, emellett ezen bejegyzések között kiemelt szerepet kapnak az egyházi események. A krónikák rövid terjedelme miatt gyakorlatilag lehetetlen a források beazonosítása,

⁴ A török krónikák egyikében például a másoló az 1541. és 1544. évi események sorában jegyzi fiai születését is.

⁵ Téves lenne azonban az a megállapítás, hogy 1453 előtt világiak, míg a főváros eleste után inkább egyházi emberek írták a rövid krónikákat. Egy ilyen állításhoz lényegesen több példára lenne szükségünk. A török uralom idejéből származó adatok csupán azt bizonyítják, amire más területen is számos bizonyítékot látunk: a bizánci kultúra átörökítésének szerepét az orthodox egyház vállalta magára.

Magyar történelmi vonatkozású bejegyzések a rövidkrónikákban

emellett a *redactiók* kéziratai annyira eltérő szövegvariánsokat mutatnak, hogy lehetetlen párhuzamot találni a nyugati szövegekben. Konstantinápolyban számos történeti anyag rendelkezésre állhatott, s ismerünk hasonló szerkesztésű török forrásokat is. Schreiner szerint a rövidkrónikák az ún. *Annales Turcici*hez állnak legközelebb. Ezek a források a VII. századtól 1550-ig tudósítanak történelmi eseményekről, a legrészletesebb leírást pedig az 1453 és 1550 közötti időszakról adják. Az események tárgyalásának sorrendje azonban az eddig ismert krónikák közül egyikre sem hasonlít.

Címekkel, egyéb jelölésekkel ugyan ritkán találkozunk, ezen kevesek változatossága mégis figyelemreméltó, egyes esetekben műfajmegjelölés előzi meg a töredékeket. A 9-es számmal jelölt krónika címe *χρονικὸν μερικόν*, amely leginkább részletező, esetleg „kivonatoló” krónikaként fordítható. A *χρονογραφικόν* többnyire mindössze császárlistát tartalmaz (chr. 17), de találkozhatunk a *χρονογραφίον* (chr. 45) és a *χρονογραφία* (chr. 55) címekekkel is. A 8-as számmal jelölt krónika bejegyzései fölött *χρονικὸν νέον ἐν συντόμῳ* olvasható. Az elnevezés közvetve Niképhoros patriarcha *Χρονογραφικὸν σύντομον* című művére utal.⁶ Fentebb jeleztem, a *chronica brevia* önállóságát gyakran vitatták, emiatt a kézirati katalógusokban is csak ritkán tüntették fel őket – ez esetben a kiemelt krónikát az említett mű folytatásaként kezelték. Egyfajta rendszeresség mégis megfigyelhető abban, hogy hol szerepelnek címek és hol nem: leggyakrabban a török harcokról szóló krónikákban jelennek meg, tehát olyan csoportban, amely széleskörű hagyományozódása és a szövegek egymáshoz való hasonlósága révén tudatosan fölépített, szinte önálló műfajként jelenik meg.

Fontos mindvégig szem előtt tartani, hogy a szerkesztők önkényesen alakíthatták, átírhatták ezeket a szövegeket. A legszemléletesebb példák erre a különböző betoldások, azon belül is a folytatások, ún. *redactiók*: ezek a szövegvariánsok egy-egy krónika bejegyzéseit egészítik ki az alapforma záró évétől. Ez a jelenség figyelhető meg a 63-as számmal jelölt krónikában is.

A krónika hagyományozódása kissé bonyolult: az alapforma 10 különböző kézirat alapján rekonstruálható, ezek közül további négy folytatja a bejegyzések sorát 1520-tól egészen 1566-ig. A négy közül számunkra a C, F és O betűvel jelzett kéziratok fontosak, ezekben olvashatóak a kiemelt töredékek. Ezek a kéziratok rendkívül különbözőek – a C jelzetű (chr. 63A) 1572 körül, míg az oxfordi kézirat (O – chr. 63C) 1706-ban született és egy teológiai szövegben kapott helyet. Az F

⁶ I. Niképhoros, konstantinápolyi patriarcha (806–815). Műve Ádám és Éva születésétől saját koráig foglalja össze röviden az egyetemes történelem eseményeit.

jelzetű kézirat (chr. 63C) pedig egy *horológeion*ban – a Húsvéti Krónika esetében megfigyelt jelenséghez hasonlóan –, úgy tűnik, az üres helyet kitöltve szerepel.

A krónika alapformája három részre tagolható. Az I. rész szultánkatalógus Oszmán uralkodásától I. Szelim haláláig. A név és az év megadásán kívül más adatot csupán elvétele közölnek. A II. rész négy bejegyzése a Hódító Mehmed trónrajutása előtti oszmán–bizánci harcokról számol be. A III. rész pedig 1451-től 1520-ig, Mehmed uralkodásától Szelim haláláig taglalja az eseményeket. Ez több mint 30 egymondatos bejegyzésből áll, lényegében a török hódításokról számolnak be, így olvashatjuk többek között Konstantinápoly elestét is (fr. 8), de a távol eső területek harcairól is tudósít (pl. fr. 18 Trapezunt), ideértve a sikertelen ostromokat is. II. Murádot követően 1451-ben II. Mehmed lett a szultán, aki elődjénél sokkal tudatosabb hódítónak bizonyult. A görög területek megszerzése után a még keresztény kézen levő területek ellen fordult. A magyar várak ellen indított támadásairól tehát itt, a III. rész töredékei között olvashatunk. Ez összesen hét bejegyzést jelent: közülük a legkorábbi esemény Szendrő 1454-es ostroma (fr. 10), a legkésőbbi pedig II. Mehmed Moldva ellen indított támadása 1476-ban (fr. 27).

fr. 10:

καὶ (ἐν δὲ τῷ 'ζαξβ') τὸ καλοκαίρι εἰς τὴν Σεμέντριαν
a 6962. év (1454) nyarán (II. Mehmed szultán) Szendrő ellen (vonult)

fr. 27:

ἐν δὲ τῷ 'ζαπδ' ἐπῆγεν εἰς τὴν Μπογδανίαν καὶ ἐπῆρε τὰ κάστροι, ὅπου
ἔκτισαν οἱ Οὐγκροὶ
a 6984. évben (1476) Moldva ellen vonult, és bevette a várakat, ahol a magyarok
állomásoztak.

Szerepel a nándorfehérvári diadal is (fr. 11), azonban a győzelem kihasználatlan maradt. A török élt a belpolitikai problémák adta lehetőségekkel, így a hódítással nem hagyott föl. A bosnyák várakat ugyan elfoglalta (fr. 21), ám Mátyás 1463 októberében visszaszerezte Jajcát a környező helységekkel együtt. Az elfoglalt területek élére Szapolyai Imrét állította, s győzelme után elérkezettnek látta az időt, hogy megkoronáztassa magát.

A 63-as számmal jelölt krónika alapformája tökéletesen tükrözi a műfaj fentebb taglalt jellegzetességeit: rövid, gyakran egymondatos objektív megállapítások, amelyekben mindössze egy-egy név, helyszín és évszám szerepel. Emellett azt is mutatják, miért kell fenntartásokkal közelítenünk ehhez a forráscsoporthoz – két krónikabejegyzés ugyanis pontatlan.

fr. 11:

ἐν δὲ τῷ `ζαξγ´ ἐπῆγεν εἰς τὸ Πελεργράδι καὶ οὐκ ἐπῆρεν αὐτό

a 6963. évben (1455) Nándorfehérvár ellen vonult, de nem vette be

fr. 19:

ἐν δὲ τῷ `ζαο´ ἐπῆγεν εἰς τὴν Βλαχίαν εἰς τὸν Πάδουλα βοεβόδα

a 6970. évben (1462) Havasalföldre, Rhadula vajda ellen vonult.

A nándorfehérvári diadalról tudósító bejegyzésben a másoló, esetleg az eredeti szerző egy évet téved. Számunkra kevésbé szembeötlő, ám épp ily súlyos hiba III. Vlad Tepes és Rhadula összetévesztése: II. Mehmed szultán Tepesre mért vereséget, így a vajdai címet egy törökbarát személy, Rhadula kapta meg.

Az alapforma utolsó bejegyzései Szelim haláláról és Szulejmán hatalomra jutásáról szólnak. A 10 kézirat közül azonban négy tovább ismerteti, folytatja az események sorát. A C, F és O jelzetű kéziratok között összesen 19 magyar történelmi vonatkozású bejegyzés olvasható. Jóllehet ezek önálló krónikák, egyes töredékek azonban szoros hasonlóságot mutatnak. Mindhárom krónika legelső fragmentuma Nándorfehérvár 1521-es ostromáról ad hírt, emellett szintén mindhárom krónika beszámol Szulejmán Budára való bevonulásáról 1526-ban (63A fr. 3, 63B fr. 3, 63C fr. 3). Szerepel többek között Buda várának elfoglalása 1541-ben (63C fr. 8), s a szintén perdöntő szigetvári ostrom is, amely kapcsán a krónikáírók följegyezték a szultán halálát is (63A fr. 18, 63C fr. 14).

A teljesség igénye nélkül kiemelt sorok rámutatnak arra, hogy a töredékek sokkal inkább magyarázatokra és kiegészítésekre, mi több, javításokra szorulnak ahhoz, hogy a tárgyi tévedéseket kiküszöböljük. Úgy tűnik, hogy a kiskrónikák olyan „hallgatóságnak” készültek – ha egyáltalán volt ilyen indíttatása a szerzőknek –, akik a leírt eseményeket ismerték. Modern példával élve: miként az a történelemkönyvekben gyakran megfigyelhető, a hosszú oldalakon ismertetett tényanyag után, a körülmények és az összefüggések átfogó ismertetését követően, az utolsó fejezet végén amolyan összefoglaló kronológiai táblázatot találunk.

Ahogy a leírtakból is kitűnik, történész szemüveggel aligha lehetnek hasznosak számunkra a rövidkrónikák. Viszont a töredékek olvasása és fordítása során feltűnik, hogy a tulajdonnevek átírása különbözőképpen jelentkezik, akár egy kéziratban belül is. A 63-as számmal jelölt krónika mellett – habár más *stemmába* tartozik – évszámra pontosan ugyanezeket az eseményeket közli a 64-es jelzetű krónika, melynek két, K és L betűvel jelzett kézírata a török–magyar harcokról is számot ad. A személy- és földrajzi nevek számos változata közül

három nevet emelek ki, ezek esetében ugyanis elegendő példa áll rendelkezésünkre az összehasonlításhoz:

	Nándorfehérvár (Belgrád)	Buda	magyarok, Magyarország
63	Πελεγοράδι		Οὐγκροι
63A	Μπελογράδι	Μπουντούνι	Οὐγγρία
63B	Ἀμπελογράδι		Οὐγγροι
63C	Ἀμπελογράδι	Μπούντη, Μουντούνι	
64	Μπελογράδη	Μπουντούνη, Πουντούνι	Οὐγκρία

Nándorfehérvár esetében a kezdőbetűk változását érdemes megfigyelni. Míg az első két esetben (63, 63A) feltehetően egyszerű görögösítésről van szó, addig a legutóbbi (63B, 63C) valószínűleg népetimologizálás eredménye, mégpedig az ἄμπελος (=szőlőtő) mintájára.⁷ Buda átírása szintén színes képet mutat. Gyóni Mátyás 15 különböző változatot nevez meg a XV. század vége és a XVI. század közepe között, ezeket pedig három csoportba osztja. Közülük számunkra itt egy releváns – a Μπουντούνι, Μουντούνι átírásra feltehetően egy *Budun* oszmánli személynév lehetett hatással. A magyarok nevének átírására szláv közvetítés lehetett hatással, itt mindössze a γι, γγ eltérés figyelhető meg, de ez ebben a kérdéskörben nem mérvadó.

A kiskrónikák között azonban nem csupán az egy csoportba vagy *stemmaba* tartozók tudósítanak ugyanazokról az eseményekről. Az alapforma bejegyzéseivel párhuzamos helyeket találhatunk a 69-es és 70-es számmal jelölt krónikákban is. Ezeknek egyes részei egyaránt merítenek beazonosított és ismeretlen krónikákból, vagy egyéb forrásokból. Olvashatjuk többek között Havasalföld, illetve Bosznia megtámadását, valamint Nándorfehérvár és Jajca ostromát is. Az alapformát folytató kéziratokhoz azonban jóval több krónika szolgáltat párhuzamot. Ezek közül három kiskrónika bejegyzéseivel vettem össze a kiválasztott tulajdonneveket.

⁷ Gyóni M.: A magyar nyelv görög feljegyzéses szórványemlékei (Magyar–Görög Tanulmányok 24). Budapest 1943. 29.

Magyar történelmi vonatkozású bejegyzések a rövidkrónikákban

	Nándorfehérvár (Belgrád)	Buda	magyarok, Magyarország
55	Μπελιγράδι (35)	Μπουντούνι (37)	Οὐγγρία (11), Οὐγκρία (37)
58	Ἀμπελογράδι (BELT36), Μπελογράδιον (J36), Ἀμπελιγράδι (CDKSV37)		Οὐγκρία (BELT36), Οὐγγρῶν (J36)
60	Μπελογράδι (37)	Πουντούνι (39), Μπουντούνι (S40), Πηντίνη (K40)	Οὐγκρία (39), Ματζαρία (51)
69	Μπελογράδη (24)	Μπουντούνι (21)	Οὐγγροι (53)
70	Μπελιγράδιν (19), Μπελογράδιν (49), Πελιγράδιον (53)		Οὐγγροι (30), Οὐγγρία (53)

Nándorfehérvár változataiban szinte ugyanaz a tendencia figyelhető meg, Buda neve esetében a chr. 60 (K40) töredékében olvasható átírás, ami nehezen magyarázható. A leginkább szembetűnő azonban a Ματζαρία. Az Οὐγγροι elnevezés, vagy eltérő formái gyakorta jelentkeztek korábban és később is az újkörög irodalomban, a magyarból eredő torzítás viszont nagyon elvétve, és akkor sem következetesen.⁸

Láthattuk tehát, hogy a *chronicon breve* tanulmányozása a történészek számára kevésbé lényegbevágó. Annál fontosabb viszont a filológia számára: a paleográfiai és kodikológiai vizsgálódások után ugyanis a nyelvészek számára is nyitott lehet az út. Ez persze pontos és hosszas munkát igényel. Valamennyi, magyar vonatkozású töredéket tartalmazó krónika lefordításra és a most szemléltetett elemzésre vár: össze kell gyűjtenünk, illetve vetnünk a személynevek variánsait, majd a kéziratok hagyományozódásának kell figyelmet szentelnünk. Ha megvizsgáltuk, hol, mikor és milyen körülmények között keletkeztek a kéziratok, remélhetően kirajzolódik egy kép, hogyan és milyen ütemben változott a magyar

⁸ Darkó J.: A magyarokra vonatkozó népnévek a bizánczi íróknál. Budapest 1910. 7, 55.

személynevek görögre való átírása. Ez alapján pedig rekonstruálhatjuk, hogy mikor és hol, mely magyar hangot milyen görög betű jelölt.

A szigorú értelemben vett filológiai munka mellett természetesen egyéb kérdések is felmerülhetnek: többek között, hogy miért kapnak kitüntetett szerepet bizonyos évek, bizonyos ostromok. Számunkra igencsak feltűnő, hogy az 1526. év eseményeiről hírt adó krónikabejegyzések Mohácsról nem emlékeznek meg, csupán a budai várba való bevonulásról. Továbbá az is kérdéses, hogy miért nem találunk utalást a bizánci–magyar kapcsolatokra, holott mind a bizánci–török, mind a török–magyar harcokról részletes kronológiát olvashatunk. Az általános jellemzők felsorolása alkalmával ugyanakkor hangsúlyoztam, hogy a török harcokról szóló krónikacsoport (chr. 53–80) nagyrészt a turkokratia idején keletkezett, így érdemes lenne megvizsgálni, hogy egyes töredékek hogyan tükrözik a bizánci görögség viszonyulását a török fennhatósághoz.

IRODALOMJEGYZÉK

Darkó J.: A magyarokra vonatkozó népnevek a bizánczi íróknál. Budapest 1910.

Engel P. – Kristó Gy. — Kubinyi A.: Magyarország története 1301–1526. Budapest 2005.

Gyóni M.: A magyar nyelv görög feljegyzéses szórványemlékei (Magyar–Görög Tanulmányok 24). Budapest 1943.

Iványi B.: Buda és Pest sorsdöntő évei (Tanulmányok Budapest múltjából IX). Budapest 1941.

Schreiner, P.: Die byzantinischen Kleinchroniken (CFHB Series Vindobonensis 12, I–III). Wien 1975–1979.

Teke Zs.: Hunyadi János és kora. Budapest 1980.

Teke Zs.: Mátyás, a győzhetetlen király. Budapest 1990.

ABSTRACT

The genre called *chronicon breve* forms a special part of historical sources in Byzantine historiography. These short chronicles provide a brief and precise description of events year by year. They specify data that we already have and in some cases they shed light on new historical facts. Peter Schreiner edited these short chronicles adding philological and historical comments. Since then, the Slavonic ethnical groups and the fights against the Turk have been in the focus of attention. Besides these conflicts, the chronicles also have references to Hungarian

history, since approximately 40 chronicles imply relevant information connected to the Turk conquest. Among these there is one that has the most references to our history, namely chr. 63 and its four continuations. To summarize the characteristics of *chronicon breve* we translated and examined some of its notes. These fragments do not contain new facts about Hungarian history, in other respects, however, they might be of crucial importance. Hungarian proper nouns appear differently here, therefore short chronicles can help us study the changes in textual traditions. In my essay I intend to give a general description of *chronicon breve* and point out the great opportunities this genre might provide.